

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

herhalingsdwang — maar is net weer iets anders. Voor details zie de bijdragen zelf. Vervolgens is er de bijdrage van Angela Köhler-Weisker, *Esther Bick — Eine Pionierin der teilnehmenden Säuglingsbeobachtung*. Esther Bick (1902-1983) werd geboren als Esteza Wander in Galicië uit verarmde orthodoxe joodse ouders. Om kinderpsychologe te kunnen worden studeerde zij bij de Bühlers in Wenen, bij wie ze een empirische instelling opdeed, al had ze later kritiek op hun werkwijze. In 1938 week zij uit naar Engeland, waar zij in contact kwam met de psychoanalyse, met name via een analyse bij Balint. Zij werd psychotherapeute aan de Tavistock Clinic. In 1948 voerde zij aan de Tavistock de kinderobservatie in als kernstuk van de opleiding en in 1960 werd dat een gewaardeerd onderdeel van de analytische opleiding. Zij werd kinderanalytica en deed een tweede analyse met Melanie Klein, voor wie zij sterk en dogmatisch partij koos. Na de dood van Klein erfde zij haar divan! Haar partijdige keuze voor Klein was waarschijnlijk de reden dat zij in 1960 vervangen werd als opleider aan de Tavistock, waarna zij daar vertrok. De ideeën van Bick, met name het concept van de anaclitische relatie, zijn sterk schatplichtig aan het werk van Balint en de Boedapester school. Dat was ook het geval met de ideeën van Klein, die zich echter liever afficheerde als leerlinge van Abraham. Esther Bick «staat voor nauwkeurige observatie en beschrijving tegenover ideologie en theorie — dus voor het opgeven van de almacht van de analyticus» (p. 170). Op dit artikel volgt een Duitse vertaling van Bicks *Notes on infant observation in psycho-analytic training*.

Ten slotte noem ik het gelijke artikel van G. Fichtner, *Übertragung — Zur Archeologie eines Freudschen Begriffs*. Fichtner beschrijft welke connotaties er meespelen naast en onder het geleidelijk uitgekristalliseerde technische begrip «overdracht». Ik noem verandering van plaats, patiënten worden overgedragen, analogie en metafoor (overdrachtelijke betekenis), vertaling

(overdragen naar een andere taal), het overdragen van een ziekte, en ten slotte «transfert», hetgeen een belangrijk begrip was bij metallotherapie en hypnose. Deze betekenissen hebben meegeresoneerd bij Freuds begrip «overdracht». Kortom, een interessant nummer van een prima tijdschrift, waar Nederlandse psychoanalytische bibliotheken helaas geen abonnement meer op hebben.

Invulling van meta-psychologische lacunes

Bespreking van

André Green (2005). *Psychoanalysis: a paradigm for clinical thinking*, vertaling Andrew Weller. Londen: Free Association Books. ISBN 978 1 85343 773 1, 324 pp., \$35,—

BIEN FILET

Psychoanalysis: a paradigm for clinical thinking publiceert in Engelse vertaling in één band artikelen en voordrachten die tussen 1993 en 2001 door André Green werden geschreven en waarvan delen werden gepubliceerd in Engelstalige en Franstalige vakbladen. De hoofdstukken behandelen onder meer vraagstukken rond het intersubjectivisme, primaire analiteit, de centrale fobische positie en triadiciteit. Een ambitieus programma dus, waaraan weinig analytische auteurs zich zouden wagen. Green wil voor de psychoanalyse één eigen epistemologie ontwerpen, omdat zijns inziens de psychoanalyse niet kan en behoeft te steunen op bewijsmethoden die stammen uit methoden van bewijsvoering uit empirische wetenschappen. Volgens Green zullen verklaringen uit deze wetenschappen over de psyche en in het bijzonder het dynamische onbewuste, altijd mank gaan bij het begrijpen van wat de psychoanalyse

psychische 'driften' noemt. Hij is daarmee in goed gezelschap van vele generaties analytici. Het pleidooi voor een eigen epistemologie werd nadat Freud 'das Entwurf' (1950) terugtrok, vooral geleverd door Bion (1963, 1984). Het is recentelijk weer door Bollas onder daverend applaus opgepakt op het congres van de EPF in Athene (2005). Gedwongen door het bestaan van de perversies en de psychosomatiek, stelt Green, hebben we achter de analytische metapsychologie een metabiologie nodig, die meer moet zijn dan de optelsom van de biologische, inclusief de neuropsychologische, kennis. Hij begint vanuit een cartesiaanse rationaliteit, om te komen tot zijn conceptuele definities op een hoog abstractieniveau.

Green wijst op het ontstaan van het allereerste Boven-Ik, zoals ontdekt in de tweede topografie. Deze functie kenmerkt het punt waaraan men de verdere eigen ontwikkeling van de psyche kan herkennen, voortgestuwd door de driftontwikkeling en voorzien van een intergenerationeel en cultureel stempel. Green laat zien dat de intersubjectivisten met hun verabsolutering van een sociaalpsychologisch, of sociologisch perspectief op een doodlopend spoor zitten. Dit zal uitlopen op een atheoretische behandeling en een benadering waarbij het dynamisch onbewuste op sentimentalistische gronden wordt vermeden als gevolg van een gedeelde en niet geïnterpreteerde onbewuste fantasie tussen behandelaar en patiënt. Men herinnere zich de donderende kritiek in pleno op Ted Jacobs tijdens hun fascinerende debat op het IPA-congres 1993 in Amsterdam.

In zijn discussie met de aanhangers van een neurobiologische metatheorie wijst hij op de onvoldoende verklaring van bijvoorbeeld identificatieprocessen, door de overheersende nadruk op het economische gezichtspunt. Verleid door de affectieve herkenbaarheid van de haatgevoelens in de oedipaliteit komt de clinicus makkelijk tot de ontkenning van de driftactiviteit. Green herinnert ons eraan dat vooruitgang

en regressie in de ontwikkeling der driften in een delicaat evenwicht staan en altijd een gelijke kracht kunnen hebben. Steeds vraagt hij zich af: 'Als iets een Ik is geworden is, wat was het dan eerst?'

De twee basisacties waarmee de analyse zich volgens hem onderscheidt van andere psychotherapeutische benaderingen zijn de interpretatie en de constructie. Hij zal altijd een duiding van de actuele overdracht met behulp van het structurele model verkiezen boven een genetische duiding, aangezien de genetische ontwikkeling in feite, evenals het Es, onkenbaar is, omdat ze niet gerepresenteerd kan worden. Hij zou een archaische droomwens, anders dan bijvoorbeeld klassieke kleinianen, alleen op grond van de actuele overdracht duiden. Een weinig verzadigde manier van duiden laat de patiënt daarbij meer ruimte tot eigen invulling, bewerking en transformatie, die meestal aangekondigd wordt door de afwijzing van de duiding. De patiënt 'erkent' als het ware het bestaan van het geduide onbewuste door zijn weerstand ertegen en door zijn destructie van de analyticus en diens werk. Aan Bion (1963, 1984) dankt Green de opvatting dat de vernietiging van een wens tot inzicht tegelijk een bevestiging is van de wens tot erkenning van de onaanvaardbaarheid van het inzicht.

In zijn belangwekkende betoog over 'le travail du Négatif' onderscheidt Green (1999a) de elementen 'Verwerfung', 'Verleugnung' en 'Verneinung' als vormen van wat bij Freud, soms niet consequent gebruikt, 'die Verdrängung' is. 'Verleugnung' is in deze opvatting door Lacan abusievelijk vertaald als 'démenti': 'ontkenning' (dus iets wat gekend of gerepresenteerd is geweest), waar het 'doochening', 'disavowal' zou moeten zijn. Veel commentaren beschrijven dit begrip juister als 'déné' alsof Lacan dit zo gebruikt had. Het is niet het enige punt waarop Green tegen Lacan, die hem graag als volgeling had gerekend, opponeerde tijdens de gepassioneerde disputen van de Parijse 'seminaires' in de jaren zestig (Kohon 2001), en het klinkt door

in dit boek. Zo draait Green de bekende lacaniaanse stelling (‘het onbewuste is gestructureerd als een taal’) liever om. Het leverde hem de blijvende vijandschap van lacaniaanse gemeenschappen op. Dit werd onlangs gedemonstreerd in recensies in dit tijdschrift waarin publicaties van Green door Nicole Vliegen en door Jos de Kroon werden gedesavoueerde.

Heftig kritiseert Green, in Egypte geboren, in Parijs opgeleid en als biologisch psychiater begonnen (Kohon 2001), het definiëren van psychische functies op grond van symptomen ten behoeve van een semi-geprotocoliseerde vorm van behandeling, waarmee men zich het zorgvuldig observeren en nadenken kan besparen. Er zijn in dit boek veel fundamentele en klinische inzichten te vinden bijvoorbeeld over de stabiele instabiliteit bij de borderlinestoornis (Green 1986), die hij meer verwant ziet aan een niet-geseksualiseerde hysterie dan aan de psychose. Er zijn de afgelopen decennia weinig analytische denkers geweest die ons zo dwingend en diepgravend op onderliggende vragen van het vak hebben gedrukt als hij (Green 1999b).

Bij dit alles vertrekt Green consequent vanuit een eigen epistemologie. Het vereist van de lezer enige vasthoudendheid hem bij zijn theoretische inzetten op de voet te volgen. Maar is niet iedere clinicus of practicus zonder een theorie, zoals Leonardo da Vinci het stelde, als een zeiler op hoge zee zonder kompas?

Tijdens de psychologiestudie spoorde men ons aan Russisch te leren om de functieleertheorieën van Luria en Vigotsky beter te begrijpen. Zoiets speelt er ook bij het lezen van Green in deze zeer zorgvuldige Engelse vertaling. Deze lijdt mijns inziens aan de drang tot het perfect letterlijk willen vertalen, waardoor ik de oorspronkelijke Franse teksten meestal beter en sneller te begrijpen vond.

Literatuur

BION, W. (1963). *Elements of psycho-analysis*. Londen: Heinemann. Herdruk, Londen:

Karnac Books, 1984.

FREUD, S. (1950 [1895]). Ontwerp van een psychologie. *Werken 1* (p. 308-407). Amsterdam: Boom.

GREEN, A. (1986). *On private madness*. Londen: Hogarth.

GREEN, A. (1999a). *The work of the negative*. Londen: Free Association Books.

GREEN, A. (1999b). *The fabric of affect in the psychoanalytic discourse*. Londen: Routledge.

GREEN, A. (2001). *Life narcissism, death narcissism*. Londen: Free Association Books.

KOHON, G. (red.) (1999). *The dead mother*. Londen: Routledge.

KROON, J. DE (2005). Bespreking van A. Green, ‘Key ideas for a contemporary psychoanalysis’. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 11, 291-293.

VLIEGEN, N. (2005). Bespreking van A. Green ‘Play and reflection’. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 11, 222-223.

WINNICOTT, D. (1971). The use of an object and relating through identifications. In *Playing and reality* (p. 86-94). Londen: Tavistock.

De grondslag voor een nieuwe psychoanalytische theorie?

Bespreking van

Antonio Imbasciati (2006). *Constructing a mind — A new base for psychoanalytic theory*. Londen/New York: Routledge. ISBN 978 1 58391 767 1, 296 pp., £ 34,95

PIETER NIERS

Constructing a mind is het resultaat van een reeds in 1978 aangevangen theoretische studie met het doel de grondslag te formuleren voor een nieuwe psychoanalytische theorie. De auteur, Antonio Imbasciati, is zowel opleider van de Italiaanse psychoanalytische vereniging als hoogleraar klinische psychologie aan de universiteit van Brescia. Daarom probeerde hij een model te ontwer-